

## ЧЕЖЊА ЗА ИЗГУБЉЕНИМ РАЈЕМ

Јулијан Тамаш, *Десеї љубавних зайовестїи*, „Orpheus”, Нови Сад 2013

Писац који у својим делима не настоји да правда, или окривљује, већ да изналази смисао, и то тако како падају карте у тароту, храбар је писац. Оно што ће нам карте саопштити, не мора нам се допасти, пре ће подрити нашу самодопадност. О да, непријатна књига, отрежњујућа, горчаста као и сваки антидот. Другим речима, не мораш бити вољен, али мораш волети. То је уједно и највиши, поетски домет ове прозе, који на питање како и зашто одговара са *не знам*, али у стиховима. И тако помера своје дно, и своје зидове, ка непојамном, необухватном, библијском.

Управо та чежња према негдашњем, и довијање да се до њега изнова допре, води роман до најчеднијег читаоца, баш као и до сладокусца и загрижењака. Непознат неко из Крлежине „Јесење песме” и прејака реч из арсенала Бранка Миљковића многозначне су интертекстуалне удице, које ако и не пецају, оно парају сало нашег метузалемског (не)сећања.

Књига Јулијана Тамаша је, рекосмо, постигла учинак отрежњења. Архитекстуална синтагма о десет божјих заповести, које су нас учиниле људима, коригована је скорописном, љубавном привагом, што би требало да нас приближи божанском начелу, а излази да нас од њега удаљује. Правимо велику заобилазницу, преко закрвљеног и анималног, и доспевамо ту где јесмо. Етос ероса (п)остаје оксиморон. Све је дозвољено, све је *prima facie*, спонтано, све је фуснота уз норму, и једно велико али.

Рекло би се да је ово рокајски склопљено дело, истанчаног књижевног родослова, о томе. *Verterjada neoplantiensis*. Дешава се од 2009. до 2012. године, са флешбековима ослоњеним на сирову балканску стварност. Писац куди и резилу друштво, такавши у презент, али и перфекат, досегнувши до плусквамперфекта. Повампирили су се прашњави закуци историје. Испод суве маховине заклокотала је животодавна влага и на наше очи ожилио се бастардски сој.

Не само до трећег колена (полемички невајмарске) лозе Лоте и Вертера, већ до праскзорја људске расе, до прародитељских Адама и Еве. Љубав је као смрт, непроверена гласина; ма колико да је негирамо, пресреће нас, бар једанпут у животу. Тужна, резигнирана књига? Ипак, све утопије нису изгубљене. Књижевност и од губитника направи победника.

Јавна тајна о либиду старца и малим али виолентним племенским разликама – појаве су истог реда. Негостољубиве химере а не простосрдачне ксеније, рекао би Лав Гумиљов. Жуље, кваре идиличну слику рода и народа, сви ти неравни бракови и мезалијансе.

До правог гласа, до грцавог првог лица једнине, доспева једино Ленка, у својим епистолама престарелом Лази. Сви други гласови корумпирани су. Нека је то препознатљиви дискурс енциклопедије симбола, или машак анегдотске жовијалности из живота политичара и јавних лица, и други конфекционирани садржаји садашњице. Човек је у власти Кнеза овога света, са залогојем јабуке у грлу, от лукаваго. Роман тематизује вечиту утакмицу прокисле свакодневичке мудрости и мирисне невиности изгубљеног раја.

Уместо сочне јабуке познања добра и зла – роткве стругане. Друсна Донка, потентни старци, напаљене старице, секс у старачком дому, групњак у клубу затвореног типа, кокетовање са масонеријом, зидање куће близнакиње, неуспело сустанарство полубраће, многоструке кулминације, разиграни пастуви, инцестуозна веза, промискуитетни адвокат, који несегично расејава своје гене. На моменте нас понеки проседе подсети на Милорада Павића, који је списатељски дендизам изнео до самог краја, са много вештине успевши да сакрије све друго. Ако је и маштао о женарнику, био је то и остао фантазам, са дна фиоке, за Александра Тишму, кога смо се управо сетили.

Домен главе је такође у знаку карневализације: на релативно мало простора премного је идеолошких конверзија, провера, пребега, издаја, ври као у кошници од одиозних имена која за неке још и данас сеју ужас, док за друге остају у знаку мутне, нејасне чежње...

Средокраћа сваке чежње је ипак у срцу, и једино иза ње стаје и пишчево ја; та жуђена *узајамности*, оличена у љубави Роксолане и Сулејмана, исприповедана је на украјинском, матерњем, рођеном („већина Ремецких влада украјинским”). И мада аутор у напомени вели да је „роман изворно написан српским језиком”, у њему је местимице пласиран нарасе духовит макаронизам – несрпски легитимитет на ћирилицу, што емитује тек србофони текст, а све зарад љубави према лепој Русињи...

Писац истрајава на осетљивој граници сентимента и његове циничне негације. То вам није смиље и босиље. Нема ту много тамјана, већ више нишадора и мишомора. Најчешћи је словенски коктел (славиа романа, ортодокса и греко-романа), са травестијама фашистичке ревизионистичке шансе.

Највећи квалитет ове књиге је, на сву срећу, њена – умешност. Како је виртуозно компонована, чак и омаклице и типфелере спремни смо некако да тумачимо. А то је знак да смо уважили умеће писца. Његов бастеркитоновски хумор, сведену мимику покерашког типа, када се израз лица не мења ни при салвама инферналне, скатолошке духовитости.

Оно најтоплије у овој књизи је чисто књижевна тема, тема Писца. Једино ту нема горчине, већ има тихе разнежености која је, смештена

у последњу реченицу, наткрилила цео роман. Та вишеструко прерушена реченица гласи: „Само приповедач зна да чежња убија као и прејака реч.” Крај трага за неком копулом, и где чуда, копулира са почетком. Аутопоетичка постава најбоље греје, као да нам поручује Писац након свега. Да ли је то истина за једну прилику, или тестаментарна истина писца, мање је важно. За познаваоце пак овдашњих етнококтела, лексема „ремете”, која се сакрила у греховном презимену главног јунака, не знаћи друго до одшељник...

Тек у задњој реченици сналазимо се у деикси овог романа. Приповедна многогласност и јесте – Писац. Може бити да му се писање овога пута отело, на начин велике књижевности, и да је не мање зачуђен учинком свога писма него читалац. Отуда овај наш сусрет, у знаку узвраћене љубави, и те како има смисла, и за њега и за нас.

*Драгиња РАМАДАНСКИ*